

BESLUT

2021-03-29 Dnr: 20/04184

SAKEN

Hanna Hellquist, Ines och Jörgen Lötgård i P3, 2020-06-24, inslag om en granskning av ett företag; fråga om opartiskhet, saklighet och respekt för privatlivet

BESLUT

Inslaget fälls. Det strider mot kravet på opartiskhet.

Inslaget frias i fråga om kravet på saklighet och bestämmelsen om respekt för privatlivet.

FÖRELÄGGANDE

Sveriges Radio AB ska på lämpligt sätt offentliggöra nämndens beslut.

INSLAGET

Inslaget gästades av en journalist från Breakit, (A), och en journalist från Svenska Dagbladet, (B), som pratade om en granskning som de hade gjort av ett företag. Inslaget presenterades av programledarna (Pgl. 1 och Pgl. 2) enligt följande.

(Pgl. 1) – Vi ska prata om ett pyramidspel, det är journalisterna [A] från Breakit och [B] från Svenska Dagbladet som har granskat ett företag som heter [Namn företag] [...] och de har kopplingar till en sådan superskandalbedrägeriaffär [...]. (Pgl. 2) – Det är ju ett företag som har lanserat sig som nya Uber eller då Airbnb men som inte verkar ha riktigt, ja, rent mjöl i sin [...] påse då. Så vi, vi får ju se om vi kan reda ut och förstå alla turer kring det då [...] alldeles strax.

Inledningsvis i inslaget sa Pgl. 2 bland annat att de skulle prata om pyramidspel och att det aktuella företaget hade tech-ikonen (C) som frontfigur.

Därefter sa A att de hade fått tips om det aktuella företaget under en tidigare granskning av en kryptovalutabluff som var upplagd som ett pyramidspel. Hon sa också att grundarnas bakgrund var intressant samt att det utifrån företagets marknadsföring inte gick att förstå vad de gjorde.

B sa att företagets marknadsföring bland annat bestod av stora påkostade evenemang med storslagna visioner och karismatiska frontfigurer som C och

grundaren (D), men att det var svårt att förstå vad det egentligen handlade om och hur de personer som gick med skulle kunna tjäna pengar. Pgl. 2 sa att det kanske inte var helt lätt att förstå vad det aktuella företaget gjorde. B sa att upplägget var att företaget skulle samla på sig så många medlemmar som möjligt och att det kostade från tusen kronor och uppåt att gå med. B sa också att det i nästa steg handlade om att tjäna pengar genom att värva in fler medlemmar väldigt fort. Därefter sades bland annat följande.

(Pgl. 2) – Det här låter ju som ett upplägg som man känner igen från, ja, pyramidvärlden liksom. (A) – Ja, det är det ju. Men själva ska vi säga att de säger ju att de ska bli som ett Uber eller Airbnb [...] och så säger de att de ska bli det här för sälj. De ska knyta till sig massor av säljare världen över som ska sälja, ja men digitala produkter.

Pgl. 2 undrade om det var som en försäljningstjänst och Pgl. 1 sa att hon inte förstod vad det rörde sig om för tjänster varpå B sa följande.

Nej, men de hävdar ju då som att om du då [Pgl. 1] skulle ha en fantastiskt bra digital tjänst som du vill sälja, så, så kan det här nätverket, [Namn företag]:s nätverk sälja det, sälja det på kommission då. Och det var det vi började titta på. Vad finns det då för de här medlemmarna att sälja? Det visade sig att i dagsläget så finns det bara chansen att sälja de här utbildningspaketen, alltså att värva in nya medlemmar, samt ett magasin då som har grundarna själva på omslaget. Sedan så finns det hela tiden löften om att det kommer produkter och de har ju lovat nu att det ska komma inom någon vecka eller två.

B sa sedan bland annat att de i granskningen av det aktuella företaget hade undersökt om företaget kunde definieras som ett pyramidspel eller inte och då sett att det inte fanns något annat sätt för medlemmar att tjäna pengar på än att värva in andra medlemmar. Han sa också att utländska myndigheter hade varnat för bolaget men att svenska myndigheter inte gjort det. Därefter sades bland annat följande.

(Pgl 2) – Och det definierar det som ett pyramidspel enligt svenska regler om jag förstår det rätt. (B) – Precis. Det är ingen svensk myndighet som har gått ut och sagt att det är ett pyramidspel och grundarna förnekar ju det. De säger ju att de kommer att fylla upp det här med produkter som de kan sälja. Däremot så tittar man på hur Spelinspektionen i Sverige definierar ett pyramidspel så är det ju just det att om det inte finns någon möjlighet att tjäna pengar förutom att värva fler medlemmar så kan det vara det.

Pgl. 1 frågade sedan om det inte var ett vanligt upplägg för företag som ville etablera sig och sälja produkter, att först skaffa ett nätverk. Därefter sades bland annat följande.

(A) – Problemet kanske här är väl att de har skaffat, ja, enligt, själva säger de ju att de har sex miljoner medlemmar eller säljare. De har liksom skaffat säljarna innan de har själva produkten. Så alla de här har ju, ja, egentligen gått med, men de, det är ju väldigt oklart vad det är de ska sälja då och värva in andra på. (Pgl. 2) – Men, det har ju ändå gått bra då för dem att etablera sig. (Pgl 1) – Men hur värvar man då folk? (A) – [...] Ja, det är en bra fråga. [...] Jag tror att man lockar folk med att det här kommer bli nästa stora grej, man kommer kunna tjäna mycket pengar, går du med nu, de är i vad de kallar för 'pre-launch', de har inte lanserat än, går du med nu kommer du liksom kunna tjäna mycket pengar sedan när vi väl, väl har lanserat, du [...] får chansen att vara en pionjär. [...] (B) – Och sedan är det ju så att i sådana här upplägg så finns det ju faktiskt möjligheten att tjäna mycket pengar [...] genom att värva in mycket människor, så att det finns ju, det finns ju

exempel på saker som har varit pyramidspel där människor ändå har tjänat väldigt mycket pengar, beroende på hur högt upp i den där pyramiden man är. (Pgl. 2) – Ja, just det, det kräver ändå att man är i den övre delen för att, det är ju inte så att det börjar skapa mer-värde av sig självt.

A sa sedan att logiken i ett pyramidspel var att ju högre upp i pyramiden man befann sig, desto mer pengar gick att tjäna samt att ju mer pyramiden växte under en, desto mer pengar ”trillade uppåt”. Pgl. 1 skämtade sedan om att ”man borde verkligen komma på ett pyramidspel”, men konstaterade också att det var olagligt.

B sa därefter att D hade grundat företaget år 2018 och att det under våren 2020 hade vuxit snabbt. Han sa också att C som han beskrev som ”en känd profil från it-yrkan” var vd för företaget. Han sa att D och C var de två frontfigurerna för företaget och att det var dessa två som syntes på evenemang runt om i världen. Han sa sedan att en del av den aktuella granskningen hade bestått i att bena ut vad C:s roll var i företaget och att C presenterats som vd för det bolag som sades äga det aktuella företaget. Därefter sa B att när han och A ställt frågor kring detta stod det däremot klart att den information som gått ut till medlemmarna angående ägarförhållande inte stämde och att det inte verkade klart vilket bolag som ägde det aktuella företaget eller vart pengarna gick.

Pgl. 1 sa sedan att hon hade väldigt svårt att placera C. Hon sa att hon visste vem C var och hur han såg ut men att hon inte hade någon aning om vad han gjorde. B sa att C framförallt var känd för ett internetkonsultföretag under it-bubblan. A sa också att C var känd från att ha medverkat i tv, att han var en politisk debattör och hade suttit i Statens kulturråd. B sa att C tillsammans med en annan person var fanbärare för den första vågen av svenska it-bolag där det ”var gränslösa möjligheter och många bolag som sedan föll”. Därefter sades bland annat följande.

(Pgl. 1) – Är det lite med företag och [C] som det är med brottslingar och [Namn försvarsadvokat] att man, att man liksom får dåligt renommé, såhär men ja han har [Namn försvarsadvokat] som försvarsadvokat 'He's guilty'. Alltså, om [C] frontar ett bolag och bara 'det finns oändliga möjligheter, vänta bara' att man blir såhär att 'ja fast [C] vi har väl varit här en gång förut, har vi inte det?' (A) – [...] Nej, jag vet inte riktigt, men han har ju några misslyckade satsningar bakom sig. (B) – Men jag tror nog tanken i [Namn företag] är nog tvärt om, att visa att här är en svensk it-entreprenör [...] som vi har som vd [...] han är ju en, liksom en väldigt karismatisk talare och duktig på, liksom, att måla upp visioner och så där [...] så jag tror inte tanken är det, utan tanken är nog snarare att han ska bygga trovärdighet för [Namn företag]. (Pgl. 1) – Jag tänkte mer för er som journalister, att ni är såhär 'det här ser konstigt ut'. (B) – Han är en intressant person och det är ju en anledning till att det är intressant att titta på [Namn företag].

Därefter sades bland annat följande.

(Pgl. 1) – Men vad säger han då? (B) – Han står ju fast vid att han har visionen att skapa ett Airbnb eller Uber för försäljning och att det här bolaget ska bli det viktigaste någonsin för utvecklingsländerna och att det ska kunna lyfta människor ur fattigdom [...] så han säger att det absolut inte är någon typ av bluff. (A) – Nej, han säger ju att han aldrig skulle lura någon och så där han trycker ju ganska hårt på det.

Pgl. 2 frågade sedan huruvida ett annat företag som han beskrev som ett pyramidspel var kopplat till det aktuella företaget. A sa att det andra företaget var en kryptobluff som drog in 40 miljarder kronor på en kryptovaluta som inte fanns. En likhet med det nu aktuella företaget var enligt A säljupplägget, att det var upplagt som en pyramid. Därefter sa A att några av de personer som hade varit ledande i kryptoföretaget hade ledande roller i det nu aktuella företaget. Därefter sades bland annat följande.

(B) – Bland annat en svensk man som nyligen presenterades som [Namn företag]:s Network President, alltså det är en väldigt hög roll inom det här nätverket då, var ju en av toppledarna som [Namn kryptoföretag] själva lyfte fram när det begav sig där, på deras event och så. [...] Och det här är en man som, ja, har varit borta från Sverige i många år och har problem med skatteskulder och sådant som Kronofogden försöker att driva in. [...] (Pgl. 1) – Vem har inte det? Nej, jag skojade. (Pgl. 2) – Det är inte bara en lyckosam rekrytering? En duktig säljare, den vill väl man ha, eller finns det fler kopplingar?

B sa att C berättat att han inte känt till mannens bakgrund men att det aktuella företaget valt att bryta med mannen för att det inte skulle finnas några oklarheter. Sedan sades bland annat följande.

(Pgl. 1) – Men, får jag fråga, pyramidspel, är det olagligt i Sverige? (A) – Ja. (B) – Ja. (Pgl. 1) – Ja, men just det här företaget har inte klassats av svenska myndigheter som ett, som ett pyramidspel? (A) – De har inte utrett det. [...] Det har kommit in några, liksom anmälningar till Spelinspektionen men de, de har inte tittat på det än. [...] (Pgl. 1) – De lär väl ha annat att göra. [...] (B) – Det ligger faktiskt något i det du säger där, för att Spelinspektionen hänvisar faktiskt till, de har fått extra regeringsförordnande och sådär, att titta på onlinespelandet under coronapandemin så de har mindre resurser just nu. [...] Problemet generellt när det dyker upp pyramidspelsupplägg, det är ju att väldigt många hinner lockas in innan myndigheter har utrett, innan liksom polis har börjat titta på det.

B sa också att den tidigare nämnda kryptobluffen hann vara aktiv i flera år och fortfarande är det på vissa marknader. B sa också att den svenska grundaren av det kryptoföretaget väntade på rättegång.

Därefter frågade Pgl. 2 vilka varningstecken man bör vara uppmärksam på när det kommer till pyramidspel. A sa bland annat att en varningsklocka är företagsupplägg där det enda sättet att tjäna pengar på är att värva fler medlemmar samt upplägg där medlemmar behöver köpa till exempel utbildningspaket. B sa också att säljnätverk där det saknas produkter brukar klassas som olagliga. Pgl. 2 frågade om det fanns några vinnare i pyramidspel och A svarade att vinnarna var de som var på toppen, så länge de klarade sig från myndigheter och Skatteverket.

Avslutningsvis i inslaget sades bland annat följande.

(B) – I fallet med [Namn företag] där återstår det ju att se. De har ju sina löften. (Pgl. 1) – De är skyldiga! Nej, jag bara skojade. (B) – Och de säger att de ska leverera och att de ska leverera snart. Så att det är ju liksom för tidigt att göra något slags bokslut över det men vi kommer ju följa hur det går helt enkelt [...] för dem som har investerat. (Pgl. 1) – Och vi med, vi får återkomma till er [...] och kanske även till [Namn företag] om de vill försvara sig här nu.

ANMÄLAN

Anmälaren representerar det aktuella företaget och anför sammanfattningsvis följande.

I inslaget fick de två journalisterna oemotsagda redogöra för sin granskning av företaget, en granskning som vilar på bristfällig och osaklig journalistik. Företaget är en legitim aktör inom ”network marketing” med drygt 10 miljoner medlemmar över hela världen och utreds inte av Spelinspektionen eller av någon annan svensk myndighet. B tilläts göra en egen tolkning av varför Spelinspektionen inte har gått vidare med att utreda företaget.

Sveriges Radio AB (SR) undergrävde och åsidosatte sin roll som opartisk nyhetsförmedlare genom att programledarna tydligt tog ställning och redogjorde för sina personliga ståndpunkter vid flera tillfällen utan att bereda utrymme för kommentar från den part inslaget handlade om. Genom att programledarna sa saker som; ”Vi ska prata om ett pyramidspel”, ”De har kopplingar till en sådan där superskandalbedrägeriaffär”, ”De verkar inte ha rent mjöl i sin påse” och ”Det här låter som ett upplägg som man känner igen från pyramidvärlden” tog SR ställning mot företaget.

Företaget blev inte inbjudet till programmet och informerades inte heller om att det skulle sändas. Inte heller gavs företaget möjlighet att i efterhand bemöta de allvarliga och felaktiga anklagelser som programledarna samt de inbjudna gästerna riktade mot företagets verksamhet. Företaget har inte haft någon kommunikation eller korrespondens med SR. Detta partiska inslag har åsamkat företaget och dess anställda, bland annat C och D, stor skada.

Att intervjun var en del av ett lättsamt underhållningsprogram ger inte SR:s representanter rätt att förtala ett företag med fullt legitim och framgångsrik verksamhet.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR anser att inslaget överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet och anför i huvudsak följande.

Hanna Hellquist, Ines och Jörgen Lötgård i P3 är ett livesänt eftermiddagsprogram. Programmet är underhållande och ger P3-lyssnarna exklusiva intervjuer och tar nya grepp på aktualiteter, populärkultur och nyheter. Programledarna är kända profiler i P3 och innehållet bygger i hög grad på deras personligheter.

I programmet den 24 juni 2020 hade två journalister bjudits in för att tala om en nyligen publicerad granskning av ett företag. En central fråga i granskningen var om

företagets affärskoncept var utformat som ett så kallat pyramidspel, vilket är olagligt i Sverige. Syftet med intervjun var att låta journalisterna berätta om granskningen och vad ett pyramidspel egentligen är.

När frågan ställdes om huruvida det granskade företagets affärsupplägg utgör ett pyramidspel förklarade en av de inbjudna journalisterna att företagets grundare förnekade att det skulle röra sig om ett pyramidspel. Företagets grundare hade uppgett att syftet var att sälja produkter. När journalisterna berättade om att myndigheter runt om i världen varnat för bolaget underströks även att svenska myndigheter inte utfärdat någon varning. Journalisterna anförde att de personer som köpt in sig i bolaget i dagsläget endast kan tjäna pengar genom att värva nya medlemmar och att detta stämmer överens med Spelinspektionens definition av ett pyramidspel. I samband med detta underströks att företagets grundare bestridit att det skulle röra sig om ett pyramidspel. Dessutom förtydligades det att inga svenska myndigheter deklarerat att det faktiskt rör sig om ett pyramidspel.

Programledarna problematiserade och ifrågasatte granskningen genom frågor till de inbjudna journalisterna. Bland annat frågade en av programledarna om företagets upplägg verkligen är så ovanligt. Programledarna frågade även de inbjudna journalisterna vad företagets vd säger om kritiken och hur han ser på företaget, varpå de inbjudna journalisterna återgav vd:ns vision. Det uppgavs även att vd:n framfört att han aldrig skulle lura någon. I slutet av intervjun uttryckte även en av de inbjudna journalisterna att granskningen av företaget är en pågående granskning och att det återstår att se vad som händer.

De granskande journalisterna var tillfälligt medverkande. Att de i intervjun fick redogöra för hur och varför de i sin granskning kommit fram till kopplingen mellan ett affärsupplägg och ett pyramidspel innebar inte att intervjun brast i opartiskhet utan detta byggde på deras research. Genom att redogöra för såväl de preliminära slutsatserna av de inbjudna journalisternas granskning som det aktuella företagets inställning till dessa blev ämnet nyanserat belyst. Det ska även vägas in att den av anmälaren kritiserade intervjun var en del av ett lättsamt underhållningsprogram.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (12 § i sändnings-tillståndet).

Kraven på opartiskhet och saklighet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debatt-deltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken.

Som regel ska detta ske i samma program eller inslag, antingen genom att den kritiserade själv medverkar eller genom att en kommentar från honom eller henne redovisas.

Vid tiden för sändning fanns i SR:s sändningstillstånd bestämmelsen om att SR ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett oavvisligt allmänt intresse kräver annat (15 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten. Den tillämpas även i fall med namnpublicering vid brott eller misstanke om brott.

Granskningsnämnden får pröva en fråga om intrång i privatlivet endast om den person som berörs skriftligen medger det. C har lämnat sitt medgivande.

Nämnden får besluta att ett programföretag som brutit mot villkor i sitt sändningstillstånd på lämpligt sätt ska offentliggöra nämndens beslut (17 kap. 10 § radio- och tv-lagen).

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

I inslaget berättade två journalister om en granskning som de gjort av det aktuella företaget. Utifrån journalisternas granskning gjordes det i inslaget kopplingar mellan företaget och den i Sverige olagliga affärsmodellen pyramidspel.

Granskningsnämnden konstaterar att journalisterna var så kallade tillfälligt medverkande för vilka kraven på opartiskhet och saklighet kan ställas lägre än för företrädare för SR. Deras uttalanden eller det förhållandet att de i inslaget fick stort utrymme att redogöra för sin granskning medför inte i sig att inslaget strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

De två journalisterna berättade vad företaget förklarat om sin verksamhet i förhållande till den aktuella granskningen. Nämnden anser dock att det av SR:s medarbetare framfördes kritik mot företaget och mot C av sådan karaktär att det krävde möjlighet till bemötande. Det förhållande att SR inte gav företaget och C möjlighet att bemöta medarbetarnas kritik medför att inslaget strider mot kravet på opartiskhet.

Nämnden konstaterar att C namngavs och presenterades som frontfigur för det aktuella företaget. De uppgifter som lämnades om C rörde dock hans roll som företagsledare. Nämnden kan mot den bakgrunden inte finna att inslaget strider mot bestämmelsen om respekt för privatlivet avseende C.

Nämnden tillämpar bestämmelserna i radio- och tv-lagen och i programföretagets sändningstillstånd. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva frågor om förtal. Denna del av anmälarens kritik lämnas därför utan åtgärd.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Clas Barkman, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Erik Fichtelius efter föredragning av Tamara Mivelli.

På granskningsnämndens vägnar

Dag Mattsson

Originalhandlingen med namnunderskrifter förvaras hos myndigheten.